

Julkaisujen laatu puntarissa"

Pohdin vuosia sitten *Terrassa* (2006: 1, s. 17–25) julkaisujen laadunarviointia ja erityisesti yhdysvaltalaisen Thomson Reutersin viitetietokantaansa valitsemien lehtien merkitystä laadun mittarina. Laadun tavoittelu on johtanut eri maissa pyrkimykseen muokata tutkijoiden julkaisukäyttäytymistä haluttuun suuntaan. Valtiot kilpailevat entistä enemmän julkaisujen ja viittausten määrissä ja vertailujen tuloksia seurataan yhtä kiinnostuneina kuin globaaleja yliopisto-rankkauksia.

Tieteellisten seurojen valtuuskunnan koordinoiman Julkaisufoorumi-hankkeen tavoitteena on laittaa järjestykseen tieteelliset aikakauslehdet ja kustantajat. Tavoitteena on saada aikaan kunkin tieteenalan osalta luettelot, joissa erotetaan toisistaan "parhaat" ja "hyvät" tieteelliset julkaisufoorumit. Parhaat ja suuri osa hyvistäkin foorumeista on kansainvälisiä. Tieteelliset foorumit ovat erikoistuneet tieteellisten tutkimustulosten julkaisemiseen; ne on suunnattu eri tieteenalojen asiantuntijayleisölle ja niillä on kunkin alan asiantuntijoista koostuva toimituskunta. Julkaiseminen edellyttää myös tiedeyhteisön tunnustamaa laadunarviointia eli vertaisarviointia.

Luetteloiden ulkopuolelle jäävät "ei-tieteelliset" foorumit. Tätä kirjoitettaessa näyttää siltä, että vaikka tietty foorumi täyttäisi tieteellisen kanavan kriteerit, sitä ei tulla luokittelemaan tieteelliseksi, jos valtaosa (2/3) toimituskunnasta ja kirjoittajis-

ta edustaa samaa organisaatiota. Täten perinteiset laitossarjat eivät ole enää tieteellisiä foorumeita. Kysymyksessä on tiedepoliittinen päätös, joka ei liity siihen, mitä mainitut julkaisut sisältävät, millaisia tuloksia niissä esitellään tai missä määrin ne ovat saaneet lukijoita tai viittauksia. Maantieteen kannalta tällainen luokittelu on tuskin ongelma. Nykyinen maantieteilijäpolvi ei ehkä edes tiedä, mitä laitossarjat tarkoittavat. Sama koskee kai pian jo monografioitakin. Suomalaismaantieteilijäthän näkyvät yhä useammin kansainvälisten sarjojen ja toimitettujen kokoelmien sivuilla, toimituskunnissa ja toimittajina.

Silti on kenties hyvä pohtia, mitä julkaisujen laatu tarkoittaa. Joidenkin tahojen mielestä laadukkaita ovat Thomson Reutersin valitsemat niin sanotut ISI-lehdet (*Institute of Scientific Information*) sinänsä, toisille parempi indikaattori on maantutijien lehtien vuosittain laskettava niin sanottu *impact factor* -arvo (IF). Kustantajat mainostavat lehtiään sillä, että ne ovat Thomsonin ISI-lehtien tietokannassa. Myös IF-arvot ovat kustantajille tärkeä markkinointikeino. Tietyissä korkean IF-arvon omaavissa lehdissä (esim. *Nature* ja *Science*) julkaistuja artikkeleita arvostetaan luonnontieteissä yleisesti, ihmistieteissä IF-arvo on ollut vähemmän tärkeä. Laadun arvioinnin kannalta on ongelmallista, että lehden IF-arvo ei kerro yksittäisen artikkelin vaikuttavuudesta. Arvon

kannalta keskeisiä ovat yleensä muutamat runsaasti viittauksia osakseen saavat julkaisut, joita lehdessä pitäisi käytännössä ilmestyä vuosittain. Korkeimmillakin IF-arvoilla varustettujen lehtien artikkeleista huomattava osa jää vaille viittauksia. Hyvä lehti ja artikkeli hyvässä lehdessä eivät siis ole sama asia. Julkaisun laatua ja ”kestävyyttä” voidaan erityisesti ihmistieteissä arvioida usein vasta vuosien viiveellä.

Jos julkaisuun viitataan runsaasti ja positiivisesti, se on luultavasti ”laadukas”. Jos siihen viitataan usein esimerkkinä virheellisestä ajattelusta tai epäloogisista tuloksista, artikkeli kertoo pikeminkin lehden arviointimenettelyn huonosta laadusta. Silti viittausten ansiosta kyseinen artikkeli voi olla merkittävä IF-arvon muodostumisessa. Onko tällainen artikkeli siis hyvä vai huono?

Eettisesti kyseenalainen seurausilmiö IF-arvojen palvonnasta on pyrkimys manipuloida IF-arvoja. Toimittajat voivat esittää kirjoittajille vaatimuksia lisätä viitteitä lehdissään ilmestyneisiin tuoreisiin artikkeleihin. Maailmalla puhutaan suoraan tietyistä lehdistä, joiden toimittajat harrastavat tätä. Ilmiö näyttää olevan yleistymässä. Oulun yliopiston maantieteen laitoksen tutkijat ovat törmänneet ilmiöön kuluvan kevään aikana useita kertoja. Eräässä tapauksessa toimittaja lähetti pdf-liitteenä 16 lehdessään julkaistua artikkelia, ”jotka saattaisivat kiinnostaa”, toisessa tapauksessa toimittaja ihmetteli, miksi artikkelissa oli vain yksi viittaus lehteen, johon artikkelia tarjottiin.

Viime vuosina Thomson on laajentanut tietokantaansa. Uusia ISI:n *Social Science Citation Index* -tietokannan (SSCI) lehtiä ovat muun muassa tanskalainen ja norjalainen maantieteellinen lehti, joiden artikkelit ovat nykyisin englanninkielisiä. Uusia ovat myös slovakialainen, kaksi espanjalaista, kaksi ranskalaista ja yksi tsekkiläinen lehti. Viimeksi mainitut ilmestyvät SSCI:n mukaan kyseisen maan kielellä (ranskalainen *Revue de Geographie Alpine* ilmestyy myös englanninkielisenä versiona). Tsekkiläinen *Geografie* julkaisee kolme numeroa vuodessa tsekkiksi ja yhden

englanniksi. Lehtien kotisivuilta ei aina ole saatavissa tietoa toimituskunnasta eikä paljon muustakaan. Muutamat mainituista ISI-lehdistä näyttävät olevan, ironista kyllä, ”laitossarjoja”: niitä julkaisee siis jokin maantieteen laitos. Osa taas on seurojen lehtiä.

Edellä mainitut selkeästi kansalliset ISI-lehdet nostavat esille kenties yllättävän kysymyksen: voisiko ensimmäinen suomalainen maantieteellinen lehti ISI-tietokannassa olla *Terra*? Tommi Inkinen totesi pääkirjoituksessaan (*Terra* 122: 1, s. 1), että *Terra* on lähtökohtaisesti kansallinen tiedejulkaisu, joka vastaa kansainvälisiä kriteerejä. *Terra* ilmestyy 4 kertaa vuodessa ja tarkempi julkaisuajatauluista kiinni pitäminen – Thomsonin keskeinen vaatimus – ei liene suuri ongelma. Englanninkielisen abstraktin vaatimuksen lehti jo täyttää ja englanninkielisen yhteenvedon voisi vaatia kaikilta artikkeleilta. Uutena vaatimuksena olisi myös tasokas toimituskunta, jota täydentäisivät merkittävät ulkomaiset tutkijat. Hyvien perustelujen ja onnistuneen paperisodan jälkeen suomalaiset maantieteilijät voisivat kenties lopulta julkaista myös äidinkielellään ”ISI-artikkelin” aiheesta, jolla on lähinnä kansallista merkitystä. Edellinen pohdinta ei ole pelkkää utopiaa. Kansallisella kielellä julkaistavia ISI/SSCI-lehtiä ilmestyy nimittäin Espanjan, Ranskan, Tsekin ja Slovenian lisäksi myös Kroatiassa, Itävallassa, Saksassa, Portugalissa, Turkissa, Slovakiassa, Romaniassa ja Ruotsissa – siis lähes kaikkialla Euroopassa.

Vaikka eteenpäin pyrkivän tutkijan ei varmaankaan kannata julkaista näinä kansainvälistymisen aikoina pelkästään suomeksi, artikkeleita olisi ”uuteen” lehteen varmasti tarjolla ja hyväksytyillä artikkeleilla olisi aitoa merkitystä myös suomalaisten tieteenalojen ”ISI-kilpailussa”.

ANSSI PAASI

*Suomen Akatemia / Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto*